

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXVIII(1)

Београд 2020.

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXVIII

No. 1

Chief Editor:

Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospíšilova, PhD (Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandar Krel, PhD (Institute of Ethnography SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2020

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXVIII

свеска 1

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Карл-Францес Универзитет Грац), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Татиана Подолинска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Јана Поспишилова (Институт за етнологију, Чешка академија наука, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александар Крел (Етнографски институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2020.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектори:
Ивана Башић
Станислав Станковић

Превод:
Аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у
базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the
Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk
samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central
and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can
be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference
Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD
(Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service),
CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Summary

I
Научни радови
Scientific Papers

Тема броја –

Град као метатекст: студије из српске урбане антропологије
(ур. Бојана Б. Богдановић)

Topic of the Issue –

The City as Meta-Text: Studies in Serbian Urban Anthropology
(ed. Bojana B. Bogdanović)

- Бојана Б. Богдановић*, Град као метатекст: студије из српске урбане антропологије 7–12
- Bojana B. Bogdanović*, The City as Meta-Text: Studies in Serbian Urban Anthropology
- Весна Вучинић Нешкових*, Настава урбане антропологије на терену: проучавање расељавања Рома у Београду 13–51
- Vesna Vučinić Nešković*, Urban Anthropology Course in the Field: Studying Resettlement of Roma in Belgrade
- Срђан Радовић*, Научно-истраживачки рад у народу и на (градском) терену: етнологија града у Етнографском институту и Србији у социјалистичком периоду 53–73
- Srđan Radović*, Scientific Research among the People and in the (Urban) Field: Ethnology of the City in the Institute of Ethnography and in Serbia during Socialism
- Бојана Б. Богдановић*, Симболичка (ре)конструкција Титовог Ужица у периоду 1991–1994. године 75–93
- Bojana B. Bogdanović*, Symbolic (Re)Construction of Titovo Užice between 1991 and 1994
- Гордана Благојевић*, Урбани простор као музичка сцена: београдске приче 95–111
- Gordana Благојевић*, Urban Space as a Music Scene: Belgrade Stories
- Тијана Јаковљевић Шевић*, Ког је рода град? Одоними и ородњавање простора: пример града Новог Сада 113–129
- Tijana Jakovljević Šević*, What is the Gender of a City? Odonyms and Spatial Genderization: an Example of the City of Novi Sad

- Кристијан Обиуст*, Прилог проучавању званичне културе сећања
Новог Сада у контексту истраживања антропологије града 131–148
Kristijan Obšust, A Contribution to Researching the Official
Remembrance Culture of Novi Sad in the Sense of Researching
the Anthropology of the City
- Сара Николић, Ања Вујовић*, Дражи заједништва: сензорни
приступы просторним заједничким добрима 149–168
Sara Nikolić, Anja Vujić, Commoning Stimuli: Sensory Approaches
to Urban Commons

Varia

- Miroslav Válka*, Czechoslovak Republic and the Formation of
Ethnographic Science during the “First Republic” (1918–1938)
– Part I 171–184
Мирослав Валка, Чехословачка република и формирање
етнографске науке у време „прве републике“ (1918–1938)
– први део
- Ђурђина Шижакковић Маиданик*, Ἰκετεΐα и Еурипидова *Хекаба*:
конфликт обредног и секуларизованог 185–198
Đurđina Šijaković Maidanik, Ἰκετεΐα and Euripides’ *Hecuba*: the
conflict of the ritual and the secularized
- Сања Лазаревић Радак*, Тито као фолклорни јунак: митополитика
транзиције и конструисање политичког трикстера 199–220
Sanja Lazarević Radak, Tito as a Folklore Hero: Mytho-Politics of
Transition and Construction of Political Trickster
- Ана Петров*, Предлог социо-антрополошке типологије носталгије:
од концепта болести до симптома савремене културе 221–236
Ана Петров, A Proposal for a Socio-anthropological Typology of
Nostalgia: From the Concept of Disease to the Symptom of
Contemporary Culture

II

Прикази Reviews

- Срђан Радовић*, Бојана Богдановић. Антропологија града:
политичко конструисање простора 237–239
Милина Ивановић Баршић, О женским обредним поворкама 239–242

<i>Нина Аксић</i> , Гора калинова. Биљни свет у традиционалној култури Словена	242–245
---	---------

III

Хроника Chronicle

<i>Теодора Јовановић</i> , Изложба „Деведесете: Речник миграција“	247–248
---	---------

Представљањем резултата свога рада јавности аутор је указао на значај овог сегмента народног наслеђа и показао да је теренски рад, и поред одређених ограничења, неизоставан начин прикупљања емпиријске грађе као базе за даљу надградњу научног и стручног рада. Или, како то Мирослава Лукић Крстановић у Поговору књиге каже: „Књига ‘Ладарице, женске обредне поворке’, Дражена Ножинића потврђује да се етнологија гради на терену, грађи и истраживачком искуству.“

Милина Ивановић Баришић

Гора калинова. Биљни свет у традиционалној култури Словена

Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека Светозар Марковић, Lietuvos kalbos institutas, 2019, стр. 416

У тематском зборнику радова *Гора калинова*, у виду својеврсног прегледа, кроз двадесет радова и три прилога еминентних научних имена из седам земаља (Србија, Бугарска, Белорусија, Русија, Украјина, Литванија и САД), указано је на значај биљног света код словенских народа, у њиховој традиционалној култури. Овај, пети по реду зборник са тематиком биља уредила је проф. др Зоја Карановић, а објављен је у сарадњи Удружења фолклориста Србије, Универзитетске библиотеке Светозар Марковић и Института литванског језика из Виљнуса. Аутори из Србије помогли су у публикавању ове књиге и тако учинили – речима њеног уредника речено – „да и ова башта процвета“.

Биљни свет у традицији словенских народа заузима – што је већ познато, али је овим текстовима уз нове аргументе и лепе примере потврђено – изузетно значајно место. Биљке су неизоставни део обичајних пракси, незаобилазни чиниоци одређених обреда; оне одсликавају специфичну препознатљивост неких празника (нпр. Ђурђевдана), а може се рећи да им ту препознатљивост и доносе; оне имају магијска својства, те су чести елементи магичних напитака, а као такве могу бити и лек; значења и моћи биљака садржана су и у различитим фолклорним формама, па су и на тај начин до данас сачувана од заборавља. Народне песме, игре, различити записи свештених лица, „именослови“ биља, народне приче и бајке, пословице и загонетке, па чак и иконописи, представљају богат и непресушан извор именовања, значења, улога, симбола, начина употребе биљака у традиционалној култури свих словенских народа.

Фолклорне форме и, најшире узев, традиционална култура биле су инспирација научницима који су резултат проучавања биљног света са сасвим различитих страна, из видног поља својих струка, уобличили у научне радове и представили их читаоцима у књизи *Гора калинова*. Оно што повезује већину ових радова, осим биља као кључне речи, јесте анализа фолклорних форми, од којих се већина јавља као део обреда или обичаја, а које су често веома архаичне, те је управо због те архаичности могуће бавити се семантиком и семиотиком одређених биљних врста у оквиру традиционалних обреда или обичаја.

И као што је већ назначено, аутори се баве различитим темама које се тичу биљног света, а које се крећу од општег значења биљног простора у словенској култури, као у раду „Кроз зелену гору ружмарина: пролазак кроз биљну гору“ А. Вукмановић, преко функције одређених биљака у обичајној пракси и обредима, али и кроз фолклорне форме: „*Сосна* в традиционной картине мира Белорусов“ И. Швед, „*Рожа* (ружа, роза) в украинском обрядовом фольклоре“ Т. Шевчук, „*Сонтрава* в украинской этноботанике“ Ј. Ставицкаја, „The forgotten plants and herbs in the marriage customs of Poland“ С. Ходорович Кнаб, па до анализе биљних мотива, као и назива и симболике биља у народној књижевности – у лирским и покладним песмама и у пословицама: „*Тамо дољен у цардине ја посејах боб и диње*. Уводни стихови и свет флоре у лирским песмама Вукове збирке“ З. Карановић, „Симболика биља у дубровачким цингарескама“ Т. Ракић, „Глогов колац и тиква без корена. Биљни свет у Вуковој збирци пословица“ С. Самарџија. Још један сегмент фолклора – традиционалне игре – заступљен је радом Н. Аксјонове „Вегетативный код в традиционных играх Украинцев“.

Етимолошка анализа именованга дата је у раду „Лит. žiedas, лтш. zieds 'цветок', др.-пруск. seydis 'стена' и јужнослав. *zǐdъ 'стена': о флористических истоках балто-славянского строительного термина“ С. Темчина, а лексиколошки план заступљен је у тексту Г. Штасни под називом „Лексички спојеви с компонентом *јабуска*“.

Осим кроз фолклорне форме, аутори су биљни свет проучавали и кроз старе рукописне текстове и записе, почевши од оних у којима су се још у Византији представљала лековита својства руже: „Ружа као лек (из византијског медицинског трактата)“ Р. Радића, али и кроз текстове из којих се ишчитавају занимљиви погледи на негативна значења биљака *хмель* и *дуван* из угла духовне традиције: „Веровања о дувану и беседа Вићентија Ракића о штетности дувана“ М. Стефановић и „Растения хмель и табак в поздних старообрядческих сочинениях“ М. Бабалика; и такође, овде прибравимо и текст А. Иполитове који се бави текстолошком анализом назива једне биљне врсте: „*Плакун* в русских рукописных травниках XVII – начала XX в.“.

Биљни свет су, пак, неки од аутора представили и анализирајући дела значајних књижевника, из којих су издвајали етноботаничке слике и давали могућа тумачења о смислу традиционалних значења биљака и читавог природног света, у коме се креће и сам човек: „Стратегии использования этноботанических ресурсов в записках охотника И. С. Тургенева“, аутора К. Шарафадине, и „Семантика дендронимов в лирике Сергея Есенина“, аутора В. Доманског.

Можда није сасвим очекивано, али дознајемо да ни у визуелној уметности биљни свет није ништа мање важан, те је и традиционални сликар, али и професионални уметник, иконосликарством преносио поруку о значају и значењу флоре, што је представљено у раду „Роль растительных мотивов в символической и стилистической системе украинской иконописи XVI–XVII вв.“ Л. Бурковске.

Општој причи о настајању гране једне науке – етноботанике, о њеном развоју, али и дOMETИМА, тј. о могућности да се из етноботанике развије етнофармакологија, уз помоћ нових идеја и технологија, доприноси рад „Из истории этноботаники в Беларуси“ Т. Володине.

Како се сматра, биљкама је неопходно причати и певати, неговати их, а као и сва друга жива бића – и оне ће узвратити љубав. Тако се у раду „People-plants entanglements in Bulgarian home gardens“, П. Петрова говори о емотивној вредности које одређене биљке имају за читаву породицу и на основу чега опстају годинама, па и деценијама, и развијају се заједно са породицама које их негују.

Три прилога у овом зборнику представљају богату грађу која се тиче биљног света у српском језику: „Грађа за српски именослов биља (из делâ Захарије Орфелина)“ М. Стефановић, „Ботаника из Вукових Српских народних пословица“ С. Самарције и „*Куће опустеле, кровове падли, а на понекоји још расте чуваркућа*“. Биљке у пословицама из пиротског говора“ С. Милорадовић. И сама бројност назива за различите врсте биљака у народу већ може указивати на потребу традиционалног, пре свега сеоског човека да биљку употреби у различите, многобројне сврхе. Поред реченог, овде ћемо се, ради једне занимљиве илустрације, само осврнути на називе биљака који су мотивисани изгледом предмета на које наликују. Тако се, на пример, у српским народним говорима могу срести имена биљака чији облик подсећа на звоно, а које бележе речници савременог српског језика: *звонац* и биљка *звечак* су исто, *звонча* је врста крушке, а *звончад* су звончићи *Campanulaceae*; притом, *звончац* је кантарион, а као општи назив за различите врсте биљака звонастог цвета из рода *Campanula* употребљава се назив *звончић*.

У складу с неким од тенденција у савременом друштву, мењају се и човекове потребе, везујући се све више за савремене технологије, али у последње време почиње да расте његова потреба за природом од које се одавно отуђио. Иако човек данас није у могућности да проводи довољно времена у природи, он ипак проналази различите начине да природу „донесе“ у свој кућни простор, а модерне тенденције еколошки усмереног односа према природи донекле покушавају да нас различитим и бројним активностима њој врате. Ипак, о улози биљака се савремени човек најчешће информира путем електронских медија, на различитим сајтовима и форумима, где добија нека површна сазнања, не наслућујући ни изблиза праву и знатну улогу биљног света у традиционалној култури. Стога овај зборник, заједно са претходна четири, представља истовремено и ризницу сазнања и поуздано скровиште од заборава за овај изузетно важан сегмент словенске традиционалне културе, који неумитно нестаје, али и поприма неке нове, другачије облике. Магијске и лековите вредности биља претачу се у све популарнију алтернативну медицину и фармакологију, док значења фолклорних формула са биљном тематиком остају непозната, прекривена наносима савремених интересовања.

Зборник радова *Гора калинова* указује пре свега на важност биљног света у традиционалној култури Словена, али он отвара и бројна питања од значаја за даља истраживања ове широке теме, подстичући младе истраживаче да, ишчитавајући фолклорне форме, обрађују и овај и многе друге сегменте богате традиционалне културе словенских народа. Радови који сачињавају овај зборник представљају извор нових сазнања и о сопственој култури и традицији, о чему нам, на својеврстан начин, сведочи и један навод из *Српског етнографског зборника*, дат као мото ове књиге: *Има једна трава, модра сјекавица коју неки зову околочеп. За ту траву се прича да има неку силну тајанствену моћ. Кад се хоће да извади њезин корјен, он пред тражењем његовим бјежи све дубље, а ко би*

га извадио, тај би био веома срећан, и кад би кроз њезин прстен, који се налази на дну корјена њезина, погледао у саму цареву ћер, вјерује се да би пошла за њ.

И тако смо свет флоре који је представљен у прве три књиге из овог тематског круга (о чему се може прочитати у „Напомени уредника“ на последњој страни овде приказане књиге) упознали у свету традиционалне културе Срба, да бисмо га у три наредне књиге с метафоричним називима – *Гора љиљанова*, *Гора божурова*, и *Гора калинова* – упознали на знатно ширем плану, у традиционалној култури Словена. Представљена књига свакако је леп допринос и у новије време веома актуелним лингвистичким проучавањима језичке слике света.

Нина Аксић